

ТАДБИРКОРЛИК РИВОЖЛАНИШИГА ТЎСИҚ БЎЛУВЧИ ОМИЛЛАР ВА
УЛАРНИ БАРТАРАФ ЭТИШ МЕХАНИЗМЛАРИ

Суюнов Дилмурод Холмуродович

Иқтисод фанлари доктори, профессор,

Бизнес ва тадбиркорлик олий мактаби

Тожиев Фурқат Тохир ўғли

Магистрант, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги

Бизнес ва тадбиркорлик олий мактаби

Аннотация: *Мазкур мақолада тадбиркорлик ривожланишига тўсқинлик қилаётган кўп қиррали омиллар таҳлил қилиниб, тадбиркорлик экотизимини такомиллаштиришга қаратилган амалий ечимлар таклиф этилган. Унда тадбиркорлик фақат шахсий ташаббус ва мотивацияга эмас, балки институционал сифат, молиявий ресурсларга кириш имконияти, инновацион салоҳият, инсон капитали ва бозор интеграцияси даражасига ҳам боғлиқ экани асосланади. Шу боис, барқарор ривожланиш микро, мезо ва макро даражалардаги ислохотларни уйғунлаштиришни талаб қилади.*

Калит сўзлар: *тадбиркорлик экотизими, молиявий инклюзия, инновация, инсон капитали, бозор интеграцияси, бизнес барқарорлиги*

Кириш

Тадбиркорлик иқтисодий таркибий ўзгаришлар, янги иш ўринлари яратиш ва ижтимоий ҳаракатчанликни таъминловчи муҳим омил сифатида эътироф этилади. Бироқ кўплаб ривожланаётган ва ўтиш иқтисодиётига эга мамлакатларда тадбиркорлик фаолияти ўз салоҳияти даражасида ривожланмаяпти. Тадбиркорлик нияти билан унинг амалий натижалари ўртасидаги тафовут асосан бизнесни ташкил этиш, сақлаб қолиш ва кенгайтиришга тўсқинлик қилувчи тизимли муаммолар билан изоҳланади.

Тадбиркорликка тор ёндашув уни фақат шахсий саъй-ҳаракат билан боғлайди. Аслида эса бизнес самарадорлиги институционал муҳитга боғлиқ бўлиб, у рағбатлар, транзакция харажатлари ва ресурсларга кириш имкониятларини белгилайди. Агар қоидалар барқарор бўлмаса, молия чекланган бўлса, инфратузилма етарли бўлмаса ва бозор алоқалари заиф бўлса, тадбиркорлик салоҳияти тўлиқ намоён бўлмайди.

1. Институционал сифат ва бизнес юритиш харажатлари

Институционал сифат тадбиркорнинг бозорга кириши, фаолиятни расмийлаштириши ва давлат органлари билан муносабатларини белгилайди. Рўйхатдан ўтиш, лицензиялаш, ҳисобот топшириш ва текширув жараёнларининг мураккаблиги харажатларни оширади ва расмий тадбиркорликни чеклайди.

Шу билан бирга, барқарорлик ва аниқлик муҳим аҳамиятга эга. Қонун ва талабларнинг тез-тез ўзгариши, уларнинг турлича талқин қилиниши тадбиркорлар учун ноаниқлик туғдиради. Айниқса, кичик бизнес учун бу жиддий тўсиқ ҳисобланади.

Ечим сифатида давлат ролини қисқартириш эмас, балки уни самарали ташкил этиш талаб қилинади. Рақамли хизматлар, “ягона ойна” тизими, интеграциялашган маълумотлар базаси ва рискка асосланган назорат механизмлари муҳим аҳамиятга эга.

2. Молиявий ресурслар ва капиталга кириш имконияти

Молияга кириш имконияти тадбиркорлик ривожига асосий муаммолардан биридир. Янги бизнеслар гаров, кредит тарихи ва молиявий ҳисоботларнинг етарли эмаслиги сабабли юқори рискли деб баҳоланади.

Шунингдек, анъанавий кредит маҳсулотлари замонавий бизнес моделларига мос келмайди. Инновацион корхоналарнинг қиймати кўпинча ноаниқ активларга боғлиқ бўлади.

Шу сабабли молиявий тизим диверсификация қилинган бўлиши керак: микромолия, лизинг, факторинг, кредит кафолатлари, венчур капитал ва бизнес-ангел инвестициялари ривожлантирилиши зарур. Бундан ташқари, молиявий саводхонликни ошириш ҳам муҳимдир.

3. Инфратузилма, инновация ва бозорга кириш

Тадбиркорлик инфратузилманинг ривожланганлик даражасига бевосита боғлиқ. Электр таъминоти, транспорт, сақлаш, рақамли тармоқлар ва тўлов тизимлари бизнес самарадорлигини белгилайди.

Инновацион салоҳият паст бўлса, корхоналар паст қийматли маҳсулотларга боғланиб қолади. Илмий муассасалар, инкубаторлар ва технология трансфери механизмлари билан алоқалар етишмайди.

Бозорга киришда ҳам муаммолар мавжуд: мижоз топиш, маҳсулотни мослаштириш, бренд яратиш ва экспорт қилишда қийинчиликлар кузатилади.

4. Инсон капитали ва тадбиркорлик маданияти

Инсон капитали етишмаслиги — малакали кадрлар танқислиги, бошқарув кўникмаларининг пастлиги ва стратегик фикрлашнинг заифлигида намоён бўлади.

Тадбиркорлик маданияти ҳам муҳим: узоқ муддатли фикрлаш, инновация, масъулият ва тажриба асосида ўрганиш муҳим аҳамиятга эга.

Шу боис амалий таълим, менторлик, бизнес инкубаторлари ва тармоқли ўқув дастурлари зарур.

5. Интеграциялашган ёндашув

Муаммоларни ҳал қилиш учун тизимли ёндашув талаб қилинади:

- макро даражада — сиёсат ва инфратузилма
- мезо даражада — институтлар
- микро даражада — тадбиркорнинг ўзи

Самарадорлик фақат корхоналар сони билан эмас, балки уларнинг барқарорлиги ва рақобатбардошлиги билан баҳоланиши лозим.

Хулоса: Тадбиркорлик ривожига тўсқинлик қилувчи омиллар ўзаро боғлиқ ва тизимли характерга эга. Уларни бартараф этиш комплекс ислохотларни талаб қилади.

References

1. World Bank Group. IFC and Small and Medium Enterprises. 2024.
2. World Bank Group. SME Finance.
3. OECD. OECD SME and Entrepreneurship Outlook 2023. 2023.
4. OECD. Recommendation of the Council on SME and Entrepreneurship Policy. 2022.
5. National Statistics Committee of the Republic of Uzbekistan. National Accounts: Share of small business and private entrepreneurship in GDP.
6. Suyunov D. X. Corporate governance mechanism: problems and solutions. Monograph // T.: Academia. – 2007. - T. 200.
7. Suyunov, D., and Elmurod Abdusattorovich Khoshimov. "Methodological aspects of assessing the effectiveness of corporate governance in joint-stock companies. Scientific electronic journal" Economics and innovation technologies " 2 (2018).
8. Suyunov D. H. The main problems of corporate governance and ways to solve them //EPRA International Journal of Economic Growth and Environmental Issues (EGEI) ISSN. – S. 2321-6247.
9. Suyunov D. H. The main problems of corporate governance and ways to solve them //EPRA International Journal of Economic Growth and Environmental Issues (EGEI) ISSN. – S. 2321-6247.
10. Davletyarov M. A., Suyunov D., Kenjabaev A. T. Digitalization of the economy: concepts, problems and implementation strategy //Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development. – 2023. – T. 12. – S. 209-218.
11. Davletyarov M. A., Suyunov D., Kenjabaev A. T. state regulation of digital transformation of the economy // American Journal of Business Administration, Economics and banking. – 2023. - T. 9. - S. 145-150.